

Голові спеціалізованої вченої ради ДФ 32.051.014
у Волинському національному університеті
імені Лесі Українки,
доктору філологічних наук, професору,
професору кафедри української мови
Костусяк Наталії Миколаївні

ВІДГУК

офіційного опонента Вінтоніва Михайла Олексійовича, доктора філологічних
наук, професора, завідувача кафедри української мови Київського
університету імені Бориса Грінченка про дисертацію
Холод Інни Володимирівни «Лексико-синтаксичний повтор у мові сучасної
української преси: структура та прагмалінгвістичні функції», поданої на
здобуття наукового ступеня доктора філософії
з галузі знань 03 Гуманітарні науки, зі спеціальності 035 Філологія

1. Актуальність теми дослідження

Дисертація І. В. Холод присвячена дослідженню структурних
особливостей та прагмалінгвістичних функцій лексико-синтаксичного
повтору в мові української преси другого десятиріччя ХХІ ст.

У сучасній філологічній думці заявлена проблема є надзвичайно
актуальною, оскільки аналізоване явище привертає увагу вже не одного
покоління дослідників, проте на сьогодні немає єдиної ієрархійно витриманої
класифікації повтору.

Безперечно, системний підхід до аналізу мовних явищ, дослідження
мови в поєднанні структурного, комунікативного, функційного, семантичного
аспектів становлять підґрунтя для осмислення повтору як універсальної
мовної категорії, реалізованої в мові української преси другого десятиріччя
ХХІ ст. на всіх мовних рівнях. В основі повтору як лінгвістичного явища

лежить психологічний феномен репродукування знань, який постає засобом встановлення нових відношень у тексті, а також мобілізує увагу, сприйняття та пам'ять реципієнта на адекватне розуміння повідомлення.

2. Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації

У пропонованій дисертації до наукового обігу введено значну частину нового матеріалу, який уперше підлягає всебічному лінгвістичному вивченню:

уперше в українському мовознавстві *цілісно досліджено* лексико-синтаксичний повтор у мові українських газет другого десятиріччя ХХІ ст., зокрема *схарактеризовано* його структурно-семантичну специфіку, *досліджено* способи співвіднесення повторюваних лексем одна з одною за їхніми синтаксичними позиціями в тексті; *виявлено* основні тенденції актуалізації цього типу повтору, визначено чинники, що зумовлюють їх; *з'ясовано* особливості функціонування лексико-синтаксичного повтору у власне контекстах і заголовках мови сучасних українських газет, *окреслено* його прагмалінгвістичні функції; *систематизовано* типи стилістичних фігур, утворених на ґрунті повторюваних лексичних і синтаксичних одиниць.

Схвалюємо прагнення авторки про закріплення за будь-яким лінгвістичним феноменом чіткої дефініції й недвозначної термінології і зараховуємо до авторських переваг послідовне простеження тенденцій у розвитку термінології з опертям на наукові джерела.

Так само вмотивованим вважаємо вибір комплексу методів дослідження. Вірогідність отриманих результатів зумовлена вдало використаним фактичним матеріалом (текстотека дослідження налічує 3248 одиниць, дібраних із текстів української преси 2016–2020 рр. різного підпорядкування), що працює на поставлені завдання. Як позитивний момент констатуємо належний ступінь апробації результатів роботи (20 одноосібних праць, серед яких 9 статей (8 основних, 1 додаткова) у фахових наукових виданнях України, 2 – у закордонних виданнях, 9 публікацій у збірниках матеріалів конференцій).

Дисертація складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку літератури, списку використаних джерел і додатків. Таке структурування видається чітким і логічним.

У вступі обґрунтовано актуальність обраної теми, чітко сформульовано мету, завдання, об'єкт і предмет дослідження, з'ясовано методи дисертаційної роботи, висвітлено наукову новизну, теоретичне та практичне значення дослідження, схарактеризовано достатній ступінь апробації результатів дисертації, окреслено структуру й обсяг роботи.

Перший розділ «Теоретичні засади дослідження повтору як засобу актуалізації змісту сучасних українських газетних публікацій» містить два підрозділи, у яких чітко дефіновано основні терміни та викладено загальні теоретико-концептуальні положення дослідження, описано особливості структури, сприйняття й розуміння газетних текстів, прокоментовано ознаки й жанрову специфіку газетного тексту, встановлено ключові критерії укладання типології повтору. Імпонує те, що Інна Володимирівна ґрунтовно аналізує наукові доробки багатьох вітчизняних і зарубіжних мовознавців, підводячи до окреслення векторів дослідження повтору в сучасній науковій думці, а також до засадничих принципів власного теоретичного дослідження. Проаналізувавши праці таких вчених, як С. Єрмоленко, А. Мойсієнко, М. Плющ, О. Бекетова, І. Соколова, І. Чередниченко та багатьох інших мовознавців і літературознавців, вона потрактує повтор як макрокатегорію, ґрунтовану на повторенні різних мовних одиниць, що має структурно-стилістичний, функційний і семантичний вияви. Цілком виваженою, ієрархійно витриманою і послідовною видається типологія повтору, укладена І. В. Холод. Не викликає заперечень і окреслення методологічних засад проведеного дослідження.

Вартий належного поцінування підрозділ 1.2.1 „Повтор як вияв принципу надлишковості в мові”, у якому авторка дисертаційної праці обґрунтовує потребу в мовній надлишковості, що зумовлено здебільшого «наявністю великого потоку інформації, де реципієнт повинен розставити

акценти на стилістично значущих елементах. Тоді виникає потреба повторного виокремлення їх у тексті з боку автора, щоб допомогти читачеві швидко й правильно зрозуміти подану інформацію і звернути на виокремлені елементи особливу увагу» (с.39).

Укряй необхідним є підрозділ 1.2.4 «Повтор у контексті стилістичних фігур: статус і специфіка», у якому авторка обгрунтовує, що у визначенні статусу повтору крізь призму стилістичних фігур у сучасному мовознавстві немає єдиного підходу. «Це зумовлено його багатофункційністю й великою кількістю структурних та семантичних різновидів. Повтор є окремою стилістичною фігурою і водночас може бути стилістичним прийомом, за допомогою якого утворюються, за умови дотримання певних структурних і семантичних особливостей, інші фігури» (с.50.).

Другий розділ «Структурно-семантичні характеристики лексико-синтаксичного повтору в мові сучасної української преси», що складається із чотирьох підрозділів, присвячений висвітленню повтору на лексичному рівні, інтерпретації структурних та семантичних різновидів лексичного повтору, окресленню тотожного лексичного повтору, який покваліфіковано як повтор однакових лексем в однакових граматичних формах.

Позитивним є прагнення авторки описати синонімічні та антонімічні повтори, повтор у заголовку і повтор заголовка в тексті, синтаксичний повтор у системі різнорівневих повторів. Проте окремі приклади не зовсім вдало прокоментовані, зокрема на с. 94 зазначено: «Ще рідше трапляються повтори об'єкта дії у формі родового відмінка з прийменником, напр.: *На думку діаспори, зараз в Україні працює великий відсоток іноземців, який не завжди оправдовує очікування суспільства: «замість іноземних десантів треба робити десанти закордонного українства», – зауважив пан Ратушний* (Україна молода, 23.08.2016, с. 5), оскільки тут виокремлено повтори лексем у різних відмінках.

До успішно зреалізованих аспектів дисертації відносимо окреслення синтаксичного повтору в системі різнорівневих повторів, де розглянуто

синтаксичні конструкції з повтором субстанціальної синтаксеми, предикатної синтаксеми, синтаксичні конструкції з повтором обставинних та атрибутивних поширювачів. Логічним у роботі постає підпункт 2.2.4 Експресивні синтаксичні структури з повтором простих речень (с.111-115), у якому на значному фактичному матеріалі доведено, що тенденція до використання експресивного повтору простих речень є досить активною в мові сучасної української преси.

У роботі авторка демонструє широку обізнаність у сучасній філологічній термінології, орієнтованість у загальнотеоретичних засадах сучасних лінгвістичних досліджень.

Цікавим, на нашу думку, постає третій розділ дисертації «Лінгвостилістичні особливості функціонування лексико-синтаксичного повтору в мові сучасних українських газет», структурований на шість підрозділів, у яких репрезентовано лексико-синтаксичний повтор як один із спеціальних засобів формування стилістичних фігур.

Як позитивне відзначимо широкий спектр подання фактичного матеріалу на підтвердження власних спостережень, усебічний аналіз якого підтверджують глибокий рівень осмислення функційно-семантичного потенціалу повтору, а подекуди й демонструють нестандартність творчого мислення авторки.

Вдалим доповненням до основного тексту дисертації слугують додатки, зокрема Додаток В «Види повторюваних синтаксем у мові сучасної української преси», у якому на Рис. 1 репрезентовано первинні та вторинні предикатні синтаксеми як повторювані одиниці, а на Рис. 2 – повторювані субстанційні синтаксеми. У Додатку Г узагальнено семантичні та структурні типи лексичного повтору тощо.

Висновки відповідають меті й завданням проведеного дослідження і, безперечно, є узагальненням результатів, певним підсумком детального аналізу заявленої проблеми. Інна Володимирівна чітко підсумувала отримані результати, окреслила проблемні маркери дослідження, справедливо

зауважуючи, що повтор у мові сучасної української преси репрезентований досить широко й характеризується різними діапазонами вживання, відіграє важливу роль у вираженні функційно-семантичного навантаження, структурно-стилістичного потенціалу публіцистичних текстів.

Чіткість і концептуальність висновків підтверджують значущість здійсненого дослідження для теорії лінгвістики тексту, лінгвопоетики та мовознавчої науки загалом. Матеріали роботи прислужаться у викладанні лексикології, стилістики української мови, культури мови, комунікативної лінгвістики, медіалінгвістики, у читанні спецкурсів зі стилістичного синтаксису та дисциплін журналістського фаху.

Однак дослідження, у якому дисертантка вирішує низку дискусійних питань лінгвістики тексту, пропонує своє бачення проблеми, неминуче викликає зауваження, міркування та пропозиції:

1. У роботі проаналізовано особливості використання синонімічних, антонімічних і парадигматичних повторів, що сприяє динамізму оповіді, схарактеризовано повтор як підсилювальний засіб впливу на специфіку сприймання тексту читачем, що полягає в динамічному нагромадженні основної ідеї висловлення, зокрема виокремлено *багаторазовий тотожний* та *парадигматичний* повтори ключових слів, що акцентують на значущості тексту, проте, на мою думку, варто було б простежити й співвідношення самого повтору в динаміці.

2. За *лінеарністю* (місцем розташування повторюваних компонентів) повтори поділено на контактні (повторення слів, фраз, розташованих поряд), сумісні (повторення мовних одиниць, розташованих поряд, які входять до різних синтаксичних одиниць), дистантні (повторення мовних одиниць на відстані) (с.44). Проте в сучасних дослідженнях під час аналізу редуплікацій трапляються й напівконтактні повтори (див. праці М. В. Кобозєва та ін.). Уважаємо, що авторці варто було б обґрунтувати свою позицію щодо цього різновиду повтору.

3. Позитивне враження в роботі справляє опрацьована джерельна база, проте, на мою думку, не вистачає аналізу особливостей вияву повтору в окремих періодичних виданнях.

4. У роботі наявні окремі технічні й пунктуаційні недогляди.

Проте висловлені міркування не впливають на загальне позитивне враження від дисертації. Праця є закінченим і теоретично виваженим дослідженням, змістові якого властива методична й концептуальна цілісність, грамотність і гармонійність наукового викладу.

Список друкованих праць за темою дисертації є досить смним і відповідає загальним вимогам МОН України, належним є і ступінь апробації результатів дослідження. Усі наукові положення, сформульовані в роботі, є обґрунтованими й достовірними, що знайшло відбиття і в опублікованих працях за темою дисертації.

Порушень академічної доброчесності не виявлено.

Дисертація Холод Інни Володимирівни «Лексико-синтаксичний повтор у мові сучасної української преси: структура та прагмалінгвістичні функції» відповідає експерименту присудження ступеня доктора філософії, затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України № 167 від 06 березня 2019 року (зі змінами) та наказу Міністерства освіти і науки України № 40 від 12 січня 2012 р. (зі змінами), а її авторка І.В. Холод заслуговує на присудження ступеня доктора філософії за спеціальністю 035 Філологія галузі знань 03 Гуманітарні науки.

Доктор філологічних наук, професор
завідувач кафедри української мови

Київського університету імені Бориса Грінченка Михайло ВІНТОНІВ

ВЛАСНОРУЧНИЙ ПІДПИС
Михайло ВІНТОНІВ
проб. доахівцев Вук. Шірідомовс